

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 40 (1347) 4 КАСТРЫЧНІКА 2017 г.

XVIII з'езд Партыі БНФ і XV з'езд ГА БНФ "Адраджэнъне"

30 верасня ў Менску прайшоў чарговы 18-ты спрэваздчна-выбарчы з'езд Партыі БНФ і 15-ты з'езд ГА БНФ "Адраджэнъне". У ім прынялі ўдзел 163 дэлегаты са 192 абрахных.

З вітальнім словам да з'езду выступіла першы намеснік старшыні ТБМ, дэпутат Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь Алена Анісім, было зачытана прывітанне старшыні Рады БНР Івонкі Сурвілы.

Справа з'езду выступіла старшыня партыі Аляксей Янукевіч. Дэлегаты далі здавальняючу ацэнку працы мінілага складу кірауніцтва.

На пасаду кірауніка партыі былі вылучаны 6 кандыдатаў. Гэта Рыгор Кастусёў, намеснік старшыні партыі, Вольга Дамаскіна з Наваполацка, менская сябры партыі Васіль

Салошкін, Аляксандр Стравіцкі, Васіль Астроўскі ўзялі самаадвод. У выніку засталіся толькі два прэтэндэнты: былы старшыня партыі Аляксей Янукевіч і юрист з ЗША Юрасій Зянковіч.

Менавіта за іх галасавалі ўдзельнікі з'езду. За Янукевічага - сэм, за прадпрымальніка Алесь Талстыку і магілёўскага актыўіста Аляксандра Страха - па два.

Астроўскі, Ілля Дабратвор, Алесь Таўстыкі, а таксама Аляксандр Страх з Магілёва. Намеснік старшыні партыі Ігар Лялькоў, які раней заявіў аб намеры балатавацца, зняў сваю кандыдатуру на карысць Вольгі Дамаскінай.

Старшынём Партиі БНФ быў абраны Рыгор Кастусёў - ён набраў 107 галасоў. Намеснікам яго абраны Юры Лукашэвіч, Аляксей Янукевіч, Вадзім Саранчукоў, Зміцер

У выніку таемнага галасавання з 66 вылучаных асоціаціў быў абраны кіраунічы орган партыі - Сойм у складзе 51 сябра Сойму (разам са старшынём і намеснікам старшыні). Была таксама сфармавана рэвізійная камісія ў складзе 5 чалавек, старшынём рэвізійной камісіі абраны на яе першым паседжанні Алесь Каліта.

З'езд Партиі БНФ, разгледзеў таксама пытанне кандыдатаў ў прэзідэнты ад партыі на выбарах-2020. Удзельнікі прынялі решэнне, што на дадзеным этапе ад партыі будзе вылучаны не адзін, а некалькі кандыдатаў, якія ў будучыні вырашашць, хто з іх найбольш годны.

Былі вылучаны шэсць кандыдатур. Рыгор Кастусёў, Вольга Дамаскіна, Алесь Страх

Аляксею Янукевічу 41 год, ён жыве ў Менску. Юрасію Зянковічу праз месяц будзе 40, ён пераважна цяпер жыве ў ЗША (паміж Нью-Ёркам і Каларада).

З'езд прыняў шэраг заяўў "Аб святкаванні 100-годдзя абавязчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі", "Падтрымка беларускай мовы, адукацыі і культуры - гарантія ўстойлівасці беларускай дзяржаўнасці", "Будучыня краіны - Міжмор'е!", "Саюз з Крамлём - камень на шыі беларускай дзяржаўнасці", "Нюрнберг над камунізмам - ніколі не позна!"

З'езд ГА БНФ "Адраджэнъне" зацвердзіў кірауніцтва аўяднання ў тым жа складзе, што і для Партиі БНФ.

Паводле СМІ.

1 кастрычніка ў Беларусі адзначылі Дзень настаўніка

У першую нядзелю кастрычніка – у Беларусі адзначаюць Дзень настаўніка. У нашай краіне гэта свята для 116-ці тысяч педагогаў. Калі ж палічыць усіх занятых у сферы адукацыі, атрымаеца ледзь не кожны дзясяты беларус.

На адукацыю ў 2017 годзе бюджет заклаў 808 млн рублёў, а на суды і міліцыю - амаль у два з папавай разы болей. Але беларускія настаўнікі самааддана выконваюць свае высакародныя абавязкі, рыхтуючы новых грамадзян незалежнай Беларусі.

А таму ў связі з гэтым святочным днём хочацца пажадаць нашым настаўнікам большай да іхніх праблемаў увагі як з боку дзяржавы, так і з боку грамадства.

Беларускія настаўніцтва 100 гадоў назад ішло ў першых шэрзагах барацьбы за незалежнасць Беларусі, яно ставіла школу паперадзе ўсяго нацыянальнага адраджэння.

Будзем спадзявацца, што і сённяшнія беларускія настаўнікі акажуцца годнымі сваіх папярэднікаў, і іхні выхаванцы будуць разбудоўваць вольную і бағатую, беларускую Беларусь у 21-м стагоддзі.

Са святам!

Сакратарыят ТБМ.

Падтрымка беларускай мовы, адукацыі і культуры - гарантія ўстойлівасці беларускай дзяржаўнасці Заява XVIII з'езду Партиі БНФ

30 верасня 2017 года

г. Менск

Мы, удзельнікі XVIII з'езду Партиі БНФ, перакананыя, што развіццё беларускай мовы, адукацыі і культуры з'яўляюцца прынцыпавай умовай і гарантіяй устойлівасці беларускай дзяржаўнасці. Мова - гэта душа народа. Без выразнай нацыянальнай і моўнай ідэнтычнасці дзяржаўныя і грамадскія інстытуцыі застануцца пазбаўленымі сэнсу існавання і чужімі для народа. Мы лічым безпастаўнымі і небяспечнымі аблуды, што Рэспубліка Беларусь можа быць пабудаванай на іншым падмурку, апрач як нацыянальная беларуская дзяржава, заснаваная на грунце беларускай мовы, адукацыі і культуры.

Мы з занепакоенасцю адзначаем, што, нягледзячы на пазітыўныя зруші ў грамадстве на карысць беларушчыны, у палітычным курсе дзейнай улады ў цэлым захоўваецца неспрыяльны вектар для развіцця мовы і культуры тытульнай нацыі. Спрыяльнае стаўленне грамадства да такіх праяваў нацыянальнай культуры як нацыянальны арнамент не можа кампенсаваць наяўнай дыскрымінацыі беларускай мовы ў дзяржаўных установах, змяншэнням аўтэнтычнага школьніцтва, адсутнасці вышэйшай адукацыі на беларускай мове, недабразычлівага, а часам і адкрыты варожага стаўлення асобных дзяржслужбоўцаў да праяваў нацыянальнай культуры і беларускай ідэнтычнасці ў грамадскім жыцці. Цяперашняя дзяржаўная палітыка ўціснула на структуры грамадзянскай супольнасці, невыкарыстанне яе патэнцыялу ў культурніцкай сферы, а таксама неэфектыўнае супрацоўніцтва з беларускай дыяспарай і слабая падтрымка беларусаў замежжа школдзяць нацыянальным інтэрсам.

Гэткі дзяржаўны курс з'яўляецца памылковым і, у даўгатэрміновай пэрспектыве, небяспечным для ўстойлівасці беларускай дзяржавы. Рэспубліка Беларусь будзе ўстойлівай і моцнай дзяржавай толькі тады, калі будзе ўсведамляць і рэалізуваць сабе як нацыянальная дзяржава беларускага народа, якая створаная і развіваецца як форма дзяржаўнага будаўніцтва беларускай нацыі, на аснове беларускай нацыянальнай культуры і беларускай мовы. Безумоўным прыярытэтам для дзяржаўнай палітыкі павінна быць развіццё беларускамоўнай адукацыі на ўсіх узроўнях, уключна з універсітэцкім.

На цяперашнім этапе ў якасці першачарговых крокau для змянення дзяржаўнай палітыкі мы разглядаем наступныя заходы, скіраваныя на развіццё беларускай мовы, адукацыі і культуры:

- Стварэнне на заканадаўчым узроўні дзяржаўнай падтрымкай грамадскай ініцыятывы па стварэнні беларускага нацыянальнага ўніверсітэта, у якім адукацыя будзе весціцца на беларускай мове.

- Перавод дзяржаўнага справаводства і законапраектнай дзейнасці на беларускую мову, каб усе нарматыўна-прававыя акты распрацоўваліся і прымаліся на беларускай мове.

- Замацаванне на заканадаўчым узроўні гарантіяў атрымання спажыўцамі тавараў і паслугай інфармацыі пра тавары і паслугі на беларускай мове.

- Увядзенне ў беларускую замежнапалітычную дактрину ў якасці імператыву падтрымку суачыннікаў за мяжой, у тым ліку з распрацоўкай канцепцыі "карты суайчынніка", якая б замацоўвала сувязь беларускай дыяспары з Бацькаўшчынай.

- Павелічэнне дзяржаўнага фінансавання праграмаў па развіцці беларускай культуры і мовы, у тым ліку з выдзяленнем сродкаў на конкурсны аснове недзяржаўным ініцыятывам і арганізацыям грамадзянскай супольнасці

36 кастрычніка (пятніца) ў Менскім офісе Таварыства беларускай мовы (вул.

Румянцева, 13) распачынаюцца бясплатныя заняткі па вывучэнні ўкраінскай мовы,

арганізаваныя амбасадай Украіны сумесна з ТБМ.

Заняткі будуць праводзіцца з 18:00 да 19:30 адна група,

другая група - з 19:30 да 21:00.

ISSN 2073-7033

**Вітальнае слова першага намесніка
старшыні ТБМ, дэпутата Палаты
Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу
Рэспублікі Беларусь Алены Анісім
да ўдзельнікаў з'езду партыі БНФ**

Паважаныя дэлегаты!
Шаноўныя гості, удзе-
льнікі сённяшняга форуму!

Дазвольце мне ад імя
нашай арганізацыі - Грамад-
скага аб'яднання "Таварыства
беларускай мовы імя Фран-
цішка Скарыны" і ад сябе аса-
бісту прывітаць вас і павін-
шаваць з нагоды правядзення чар-
говага з'езду партыі БНФ.

Ваш з'езд адбываецца
напярэдадні выдатнай падзеі -
100-годдзя аднаўлення бела-
рускай дзяржавы, якое мы
будзем адзначаць, як і нашы
суседзі Літва, Латвія, Эстонія.
Гэты шлях быў для нас няпро-
стым. Наш народ на працігу
XX ст. зазнай і тэрытарыяльны
падзел, і моўную дыскримі-
нацыю, і фізічнае знішчэнне
інтэлектуальнай эліты. Але
нашы паяндрэнікі знаходзілі
сілы і зноў, і зноў залёглі пра
сваё права на дзяржаву і на-
цыянальнае самавызначэнне.
Згадаем Усебеларускі з'езд у
снежні 1917 г., абвішчэнне
БНР, і нарэшце стварэнне
БССР.

Напрыканцы XX ст.
пытанне пра дзяржаву неза-
лежную Беларусь паўстало
зноў. Прадстаўнікі шырокага
народнага руху БНФ "Адра-
дзіжні" ў Вярхоўным Савеце
XII склікання здолелі аў-
данаць і скансалідаваць усе зда-
ровыя палітычныя сілы дзеля
пабудовы незалежнай Белару-

сі. Менавіта ваша партыя, адна
з нешматлікіх апазыцыйных сіл,
падтрымала ініцыятыву грамадзінскай
правесці Усебеларускі
кангрэс за незалежнасць, які
адбыўся ў снежні 2014 г.

І сёння мы бачым, якая
няпростая сітуацыя ў свеце. І
гэта накладае на кожнага з нас
асабістую адказнасць за ўсё,
што адбываецца ў Беларусі,
незалежна ад наших палітыч-
ных поглядаў.

Паважаныя сябры партыі БНФ!

Шаноўныя дэлегаты
з'езду!

Я шчыра веру ў тое,
што незалежна ад того, хто
ўзначаліць партыю БНФ, вы
застанацца прыхільнікамі і
наслядоўнікамі ў ажыцця-
ленні ідэала Беларускай На-

роднай Рэспублікі. Я жадаю
вам адказнага ўсвядомленага
разумення таго, што мы ўсе -
грамадзяне сваёй краіны. І няма
сёння найважнейшай задачы,
як штодня працаўца на ўма-
цаванне нашай дзяржавы і
знутры і звонку дзеля таго, каб
наша краіна набыла глыбокі
беларускі змест і зазначыла
свой становішча ў свеце.

Я ўпэўнена, што па вы-
ніках сённяшняга з'езду вы
станеце больш згуртаванай
моцнай палітычнай сілай.

Я жадаю вам плённай
працы сёння і штодня дзеля
годнага жыцця нашых людзей і
на карысць Бацькаўшчыны.

Жыве Беларусь!
30 верасня 2017 г.
г. Менск.

Праект

"Аб заснаванні электроннай газеты ТБМ "Nasza_slowa.by" ("Наша_слова.бел")" Пастанова XIII з'езду ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

29 кастрычніка 2017 г.

г. Менск

У сувязі з сусветнымі тэндэнцыямі па пераходзе СМИ ў электронныя формы існавання і
функцияўнавання XIII з'езду ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" пастанаўляе:

1. Заснаваць электронную газету ТБМ "Nasza_slowa.by" ("Наша_слова.бел") у поўнай і
мабільных версіях, адаптаваных да ўсіх электронных браўзераў і гаджэтаў.

2. Даручыць Радзе ТБМ працаўцаў усе тэхнічныя і арганізацыйныя пытанні, звязаныя
з заснаваннем электроннай газеты ТБМ "Nasza_slowa.by" ("Наша_слова.бел").

Праект

"Аб ініцыяванні прыватнай гімназічнай (ліцэйнай) беларускамоўнай адукациі ў Беларусі"

Пастанова XIII з'езду ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

29 кастрычніка 2017 г.

г. Менск

З сусветнага досведу развіцця адукациі ў многіх краінах свету выдатна бачная перавага
прыватных сяродніх адукацийных установаў над дзяржаўнымі па ўзору ведаў, якія там даюцца.
Прыватныя адукацийныя ўстановы ўсе платныя, але запоўненныя вучнямі і паспяхова
функцыянуць. Яны даюць да 100 % выпускнікоў - аўтобітурыенту і студэнтаў ВНУ.

У Беларусі па факту ўжо створана платная нелегальная сістэма адукациі пад выглядам
татальнага ўсебеларускага рэспіцітарства, якая паказвае, што беларусы гатовыя плаціць за якасную
адукацию сваіх дзяцей.

З'езд ТБМ пастанаўляе:

1. Ініцыяваць заснаванне і развіццё прыватнай элітнай беларускамоўнай адукациі ў краіне
у выглядзе стварэння прыватных беларускамоўных гімназій і ліцэяў.

2. Даручыць Радзе ТБМ склікаць Аргкамітэт па стварэнні і развіцці прыватнай элітнай
беларускамоўнай адукациі і запусціць праграму "Беларускамоўная прыватная гімназія (ліцэй)".

3. Даручыць Радзе ТБМ распрацаўцаў і ўнесці на разгляд Палаты Прадстаўнікоў Рэспублікі
Беларусь законапраект "Аб прыватнай сяродній адукациі ў Рэспубліцы Беларусь".

Маральна перамога Францішка Скарыны

У Еўропе і на тэрыторыі Беларусі пра Францішка Скарыну забыліся на некалькі
стагоддзя і ўзгадалі толькі тады, калі стала фарміравацца новая беларуская нацыя ў канцы XIX - пачатку XX стст. Ф. Скарына стаў сімвалам славутай гісторыі Беларусі эпохі Сярэднявечча і Новага часу. Палітычныя дзеячы і БНР, і БССР спрыялі папулярызацыі асобы Ф. Скарыны ў беларускім грамадстве. Менавіта ў БССР у эпоху беларусізацыі постаць Ф. Скарыны стала знакамітай і трапіла ў школьнага падручніка.

Як лічаць сённяшнія даследчыкі дзеянасці нашага першадрукара, ён зрабіў важныя крокі для інтэгрэцыі беларускага і наогул беларуска-літоўска-украінскага рэгіёна (колішняга Вялікага Княства Літоўскага) у агульнаеўрапейскую культурную палітыку, вельмі шмат зрабіў для трансляцыі сусветных агульнахрысціянскіх каштоўнасцей у нашым рэгіёне. Саме важнае: ён, з аднаго боку, адкрыў очы беларусам на ўесь свет, а з другога - свету адкрыў очы на нашу зямлю. Адкрыў нам магчымасць сказаць сваё са-праўднае друкаванае слова і сімвалічнае слова пра саміх сябе. Ён не прыдумаў новую тэхналогію, ён не прыдумаў, як перакладаць кнігі ці Біблію, ён не прыдумаў, як рабіць батанічныя сады ці нешта іншае. Але ён зрабіў, як мne падаеща, значна больш: змяніў непазнавальна ўсход Еўропы, уключыў вялікія масы людзей, якія празвалі на ўсходненеўрапейскіх землях, у агульнасветныя культурныя арэал, дзякуючы чаму агульнасветная культура ўзбагацілася новымі ідэямі, досведам... Шэкспір таксама не першым у свеце прыдумаў пісаць вершы, але зрабіў гэта таленавіта. Тоё ж мы кажам пра Скарыну". Так спраўдліва пра Ф. Скарыну напісаў Альесь Суша, беларускі культуролаг, кнігазнавец, старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістў.

Актыўная друкарская дзеянасць Ф. Скарыны заняла два гады: з 1517-а па 1719-ы 22 кнігі. Усяго Ф. Скарына на-
бываў адукациі, жыў і праца-
ваў за мяжой ВКЛ страціла
вялікія дзяржава Вялікага
Княства Маскоўскае, якое да
1485 г. захапіла вялізную тэры-
торыю суседніх Наўгародскай
рэспублікі і Вялікага Княства
Цвярскага, а Пскоўскую рэ-
спубліку і Вялікага Княства
Ра-
занскае пераўтварыла ў сваіх
паслухманных васалаў. Неў-
забаве добра падрыхтаванае да
вайны велізарнае варожае вой-
ска абрываўся на паўночныя
і ўсходнія межы ВКЛ. З поўдня
началіся наясынныя татарскія
наезды.

Пакуль Ф. Скарына на-
бываў адукациі, жыў і праца-
ваў за мяжой ВКЛ страціла
вялікія тэрыторыі на ўсходзе:

у 1500 г. Бранск, а ў жніўні
1514 г. Смоленск. Поўдзень і
цэнтр Беларусі нішчылі, раба-
валі і палілі татарскія атрады.
Уся дзяржава дзень і нач рых-

тавалася да абароны. Умацоў-
ваўся Полацк, радзіма Ф. Ска-
рыны, дзе нават Полацкая Са-
фія набыла рысы абарончага
храма, а тагачасная сталіца ВКЛ
Вільня атрымала мураваныя
гарадскія ўмацаванні, нягле-
дзячы на існаванне Верхняга і
Ніжняга замкаў. У выніку вя-
лікіх намаганняў нашыя войскі
у 1506 г. разблі крымскіх та-
тараў пад Клецкам і вілізнае
маскоўскіх войск ў 1514 г. пад
Воршай. Аднак вярнуць Сма-
ленск так і не здолелі.

Але нашыя эліты разу-
мелі, што перамір'е з ворагам
часовае і трэба мацаваць мяс-
цовы патрыятызм, які не маг-
чымы без адукациі і культуры.

Дарэчы, менавіта пасля Ар-
шанскай перамогі кіраўнікі Свяшчэннай Рымскай імперыі
нямецкага народа адмовіліся
ад хаўрусу з маскоўскімі ўла-
дамі і з павагай сталі ставіцца
да ВКЛ і яго эліты, якая скла-
далася з каталіцкіх і правас-
лаўных магнатаў і шляхты.

Паколькі ў ВКЛ тады
панавала старабеларуская мо-
ва, якая была дзяржайной, і пі-
сьмовая культура, якая грун-
тавалася на кірылічным алфа-
віце, Ф. Скарыне было даволі
лёгка знайсці неабходныя гро-
шы і пачаць імклівую выдавец-
кую дзеянасць перакладаў
Бібліі.

Наша эліта пераадолела
разгубленасць, умацавала свой
патрыятычныя дух, у тым ліку
і дзякуючы друкаванай кнізе
на роднай мове, і выйграла чар-
говую "Старадубскую вайну"
з Масковіяй, у выніку якой
быў вернуты стратэгічна важны
аб'ект - горад Гомель.

У гэтыя часы быў пры-
няты Першы Статут ВКЛ, а кні-
гі Ф. Скарыны распаўсюджваліся
сярод магнатаў і шляхты, якія
пільна сачылі за рэ-
фарматарскім рухам у Еўропе,
а некаторыя з іх нават стана-
віліся прыхільнікамі арыянаў і
кальвіністў. Таму невыпад-
кова постаць Ф. Скарыны ма-
цице патрыятычныя дух белару-
саў менавіта ў часы розных
гістарычных вылікаў, якімі
так багатая беларуская гісто-
рия.

Алег Трусаў,
кандыдат гістарычных
наук, дацэнт.

Праект

"Аб унісенні ў парадак дня сесіі Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь законапраекту "Аб дзяржаўнай падтрымцы беларускай мовы" Пастанова XIII з'езду ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

29 кастрычніка 2017 г.

г. Менск

Некалькі год таму Таварыствам беларускай мовы быў распрацаўнены законапраект "Аб дзяржаўнай подтрымцы беларускай мовы", які з'яўляецца заканадаўчым адказам на русіфікацыйныя працэсы, што адбываюцца ў краіне. Законапраект ужо атрымліваў становічную водгукі Палаты Прадстаўнікоў, якая, аднак, адмовілася ўносіць яго ў парадак дня праз быццам бы недахоп грашовых сродкаў у краіне.

На сёння Першы намеснік старшыні ТБМ спн. Алена Анісім з'яўляецца дэпутатам Палаты

Прадстаўнікоў, што адкрывае реальную перспектыву разгляду законапраекту.

З'езд ТБМ пастанаўляе:

1. Сакратарыяту дапрацаўцаў тэкст законапраекту.

2. Спадарыні А. М. Анісім унесці законапраект у парадак дня сесіі Палаты Прадстаўнікоў у адпаведнасці з дзеяным заканадаўствам па яго гатоўнасці.

(*Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.*)

350. **Дабрэнка** (Марыя) - вытвор з фармантам-энка ад антрапоніма *Добры* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Добр-энка* - *Дабрэнка*. ФП: *добра* ('чулы да людзей, спагадлівы, сардочны', 'блізкі пасяброўскі' і інш.) - *Добры* (мянушка, потым прозвішча) - *Дабрэнка*.

351. **Давідовіч** (Альбіна) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*овіч* ад антрапоніма *Давід* і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Даў-овіч*. ФП: *Давід* (імя <ст.-яўр. 'побімы') - *Давід* (прозвішча) - *Давідовіч*.

352. **Дайлідзёнік** (Крысціна) - вытвор з суфіксам -*ёнак* ад антрапоніма *Дайлід* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дайлід-ёнак* - *Дайлідзёнік*. ФП: *дайлід* (ст.-бел. 'цясляр, будаўнік' < з літ. *dailide* 'цясляр') - *Дайлід* (празванне, потым прозвішча) - *Дайлідовоіч*.

353. **Данец** (Ірына) - вытвор з суфіксам -*ец* ад антрапоніма *Дан* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дан-ец*. ФП: *Дан* (імя <ст.-яўр. *Dan* 'суддзя') - *Дан* (празванне, потым прозвішча) - *Данец*.

354. **Данік** (Арсень) - варыянт імя *Даніла* (< ст.-яўр. *Daniel* 'мой суддзя - Бог') набыў ролю прозвішча.

355. **Данілішына** (Аліна) - вытвор з фармантам-ына ад антрапоніма *Даніліха* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Даніліх-ына* - *Данілішына*. ФП: *Даніла* (імя <ст.-яўр. 'мой суддзя - Бог') - *Даніліха* ('жонка Данілы', фармант -*ха*) - *Данілішына*.

356. **Дарапей** (Хрысціна) - другасная форма, першасная *Дарафей* - імя (з мовы грэкаў 'дар Бога') - набыло ролю прозвішча (трансфармациі: *ф-но*).

357. **Дарашкевіч** (Наталля) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Дарошка* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дара-шкевіч* - *Дарашкевіч*. ФП: *Дарафей* (імя, з мовы грэкаў 'дар Божы') - *Дараши* і *Дарошка* (народныя варыянты) - *Дарошка* (празванне, потым прозвішча) - *Дарашкевіч*.

358. **Дарашэвіч** (Уладзімір) - форма бацькаймення з акцэнтаваным суфіксам -*эвіч* ад антрапоніма *Дараши* з семантыкай 'нашчадак'. ФП: *Дарафей* (грэч. 'божы дар') - *Дораши* (1540 г.) - *Дарашэвіч*.

359. **Дарэнка** (Яўген) - вытвор з фармантам-энка ад антрапоніма *Дар* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дар-энка*. ФП: *Дарый* (з мовы грэкаў *Dareos* < перс. *dara* 'уладар') - *Дар* (мянушка, потым прозвішча) - *Дарэнка*.

360. **Даўжанок** (Алена) - вытвор з суфіксам -*анок* ад антрапоніма *Даўгі* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Даўж(г/ж)-анок*. ФП: *даўгі* ('працяглы ў прасторы', 'працяглы ў часе', 'высокі і тонкі' (пра чалавека)) - *Даўгі* (мянушка, потым прозвішча) - *Даўжанак* - *Даўжанок*.

361. **Двужыльная** (Інэса) - семантычны вытвор ад апелятыва (руск.) 'двуожильный (дзвюхжыльны)' - 'выносілі, дужы, моцны' (разм.) або 'які ўяўляе з сябе дзве скрученыя жылкі (спец.)'.

362. **Джэгайла** (У.) - семантычны вытвор ад апелятыва (рэг.) *джэгайла* - (ад дзеясловаджэгаць з выкарыстаннем суфікса -ла / -ла і значэннем 'тайдыца') 'той, хто гайдыца' - *тайдыш*.

363. **Дзвятоўскі** (Вадзім) - вытвор з фармантам -*скі* ад тапоніма *Дзвятоўка* і значэннем 'народзінец, жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Дзвятоў(к)-скі*.

364. **Дзялянкоўскі** (Міхail) - вытвор з фармантам -*ўскі* ад тапоніма *Дзялянка* і значэннем 'народзінец,

жыхар названай мясцовасці, паселішча': *Дзялянкоўскі* - *Дзелянкоўскі*. ФП: *дзялянка* ('участак зямлі, лесу, адведзены для апрацоўкі пад высечку', а таксама 'тое, што атрымана пры дзяльбе') - *Дзялянка* (тапонім) - *Дзелянкоўскі*.

365. **Дзэрбін** (Аляксей) - вытвор з прыналежным суфіксам -*ін* ад антрапоніма *Дзерба* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзерб-ін*. ФП: *дзэрба* (рэг.) -укр. *дерба* 'дзёран' (Грынч.) - *Дзерба* (мянушка, потым прозвішча) - *Дзербін*.

366. **Дзэрваед** (Ірына) - семантычны вытвор ад апелятыва *дзэрваед* (рэг.), эквівалентна *дрэваед* (заалаг. тэрмін).

367. **Дзехцярук** (Алена) - другасная форма, першасная *Дзегцярук* - вытвор з суфіксам -*ук* ад антрапоніма *Дзягцир* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзягцир-ук* - *Дзехцярук*. ФП: *дзягцир* ('той, хто гоніць або прадае дзягаць') - *Дзягцир* (мянушка, потым прозвішча). *Дзегцярук* - *Дзехцярук* (вынік агульшння [ɛ], які даў [x]).

368. **Дзіневіч** (Андрэй) - вытвор з суфіксам бацькаймення -*евіч* ад антрапоніма *Дзіна* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзін-евіч*. ФП: *Дзіна* (імя <греч. *Diana* - імя багіні Damii': зафіксаваны 1528 г.) набыў ролю прозвішча.

369. **Дэмітрык** (Еўдакія) - вытвор з суфіксам -*ык* ад антрапоніма *Дзімітры* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзімітры-ык*. ФП: *Дэмітрык* (імя, з мовы грэкаў - 'належыць да Дзіметры' - багіні земляробства і ўрадлівасці) - *Дэмітрык* (прозвішча) - *Дэмітрык*. Або як памяшн.-ласк. форма з суфіксам -*ык*: *Дэмітрык*. Параўн. *Лукашык*.

370. **Дзягілевава** (Галіна) - вытвор з фармантам -*ева* ад антрапоніма *Дзягіль* з семантыкай 'нашчадак (дачка) названай асобы': *Дзягіл-ева*. ФП: *дзягіль* ('травяністая меданосная расліна сямейства паразонавых; выкарыстоўвашца ў медыцыне') - *Дзягіль* (мянушка, пазней прозвішча) - *Дзягілевава*.

371. **Дзядзюля** (Алена) - семантычны вытвор ад апелятыва *дзядзюля* - утварэнне з суфіксам ветлівасці -*юля* ад *дзядзя* 'дарослы мужчынам' (у мове дзяяцей). Параўн. аднаструктурнае *Дзядуля*.

372. **Дзядовіч** (Сяргей) - форма бацькаймення з суфіксам -*евіч* ад антрапоніма *Дзед* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзедавіч* - *Дзядовіч*. ФП: *дзед* ('бацькаў або матыні бацька', 'стары чалавек', (разм.) 'муж'; а таксама 1) 'пустазелле з калючым лісцем і сцяблом, бадзяк', лопух; 2) (саст.) 'прыстасаванне, у якое ўтыкалася лучына для асвятлення хаты') - *Дзед* (мянушка) - *Дзед* (прозвішча) - *Дзядовіч*.

373. **Дзялендзік** (Анатоль) - вытвор з суфіксам -*ік* ад антрапоніма *Дзяленда* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзяленд-ік*. Ад сучаснага літоўскага прозвішча *Delindas*.

374. **Дзямешчык** (Любоў) - вытвор з суфіксам -*ык* ад антрапоніма *Дземеш* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дземеш-ык* - *Дзямешчык*. ФП: *дзямян'ян* (імя, <лац. *Damianus* 'прысвечаны багіні Damii') - *Дземеш* (празванне, потым прозвішча) - *Дземешчык* (бацькайменне) - *Дзямешчык*.

375. **Дзямко** (Аляксей) - вытвор з фармантам -*ко* ад антрапоніма *Дзёма* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзём-ка* - *Дзямко*. ФП: *дзямян'ян* (імя, <лац. *Damianus* 'прысвечаны багіні Damii') - *Дзём* (імя <греч. *Diomedes*: dios 'боскі'; i medo 'клапаціцца') - *Дзёмід* / *Дзёма* (народныя варыянты) - *Дзёма* (празванне, потым прозвішча) - *Дзямко*.

376. **Дзяргач** (Наталля) - се-

мантычны вытвор ад апелятыва *дзяргач* 'птушка драч', 'дзярка' (венік), 'абдзірала, перакупшык' (Нас.).

377. **Дзятлава** (Марына) - вытвор з фармантам -*ава* ад антрапоніма *Дзяял* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дзяял-ава* - *Дзятлава*. ФП: *дзяял* ('лясная птушка з моцнай дзюбай, якой яна здабывае ежу з шылін дрэу і расколін кары') - *Дзяял* (мянушка, потым прозвішча) - *Дзятлава*.

378. **Дзяшко** (Леанід) - варыяント імя *Дзям'ян* (< лац. *Damianus* 'прысвечаны багіні Damii': зафіксаваны 1528 г.) набыў ролю прозвішча.

379. **Длатоўская** (Аліна) - вытвор з фармантам -*ская* ад тапоніма *Длатоўка* і значэннем 'народзінка, жыхарка названай мясцовасці, паселішча': *Длатоў(к)-ская*.

380. **Длускі** (Віктар) - вытвор з фармантам -*скі* ад тапоніма *Длу́гі* і значэннем 'народзінец, жыхар наўзанай мясцовасці, паселішча': *Длу́г-скі* - *Длускі*. ФП: *длуг* ('доўг'), параўн. польск. *dlug* 'доўг' або *dlugi* 'доўгі' (польск. *dlugi* 'тс.') - *Длу́гі* / *Длу́гі* (тапонім) - *Длускі*.

381. **Домаш** (Андрэй) - варыянт імя *Дамінік* (лац. *Dominicus* 'дзень божы, нядзеля', зафіксаваны 1539 годам) набыў ролю прозвішча.

382. **Доста** (Валянцін) - семантычны вытвор ад апелятыва *доста* (укр.) 'дастакова, досьць'.

383. **Доўжык** (Міхайл) - вытвор з суфіксам -*ык* (-*ік*) ад антрапоніма *Доўгі* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Доўг-ік* - *Доўжык* (г/ж)-*ык*. ФП: *доўгі* ('працяглы ў часе, прасторы', перан. 'высокі і тонкі' (пра чалавека)) - *Доўгі* (мянушка, потым прозвішча) - *Доўжык*.

384. **Доўнар** (Валянціна) - другасная форма, першасная *Даўнар* - семантычны вытвор ад апелятыва *даўнар* 'даў-ні, даўн-еиши' (структурна: *даўн-ар*, фармант -*ар*). ФП: *даўні-даўнар* - *Даўнар* (празванне) - *Даўнар* (прозвішча) - *Доўнар*. Параўн. *Скобла* (літар. *Скобля*). Не выключана і матывація дзеясловам з суфіксам -*л(а)*: *шила*.

385. **Дубатоўка** (Валянцін) - семантычны вытвор ад апелятыва *дубатоўка* 'той, хто тоўк дубовую кару' (пры дубленні скury / вырабе ауčын). *Дубатоўка* - вытвор з суфіксам -*ік* ад антрапоніма *Дуб* і значэннем 'нашчадак названай асобы': *Дуб-ік*. ФП: *дуб* ('буйнае лісцевае дрэва сямейства букавых з моцнай драўнінай і пладамі жалудамі', перан.) 'Пра высокага, моцнага чалавека'; *дуб* ('буйнае лісцевае дрэва з ветлівасцю і тонкімі пладамі жалудамі', перан.) 'Пра тупога, неразумнага чалавека', а таксама 'адзін з відаў вялікіх лодак (на Дняпры, Доне)' - *Дуб* (мянушка) - *Дуб* (прозвішча) - *Дубік*. Або 'малады, кволенкі дуб (дрэва)', які мог пераасэнавацца ў родавае найменне, стаць прозвішчам: *дубік* - *Дубік*.

386. **Драголь** (Іван) - семантыч

Менгарвыканкам зарэгістрау офіс беларускамоўнага ўніверсітэта

Менскія ўлады зарэгістравалі юрыдычны адрас будучага беларускамоўнага ўніверсітэта "Альбартэнія".
Офіс размяшчаецца ў Партизанскім раёне сталіцы на вуліцы Шчарбакова, 32. Днямі туды пачнуць завозіць мэблі і павесіць адпаведную шыльду.

Функцыі рэктара "Альбаратуміі" выконавае ста-
рины Таварыства беларус-
кай мовы імя Францішка Ска-
рыны Алег Трусаў. "Калі юлада
не хоча ствараць дзяржаву-
ную ўстановы, трэба ства-
раць прыватныя", - сходу
паплумачыў ён галоўную ідэю
адукацыйнага праекту.

З Алегам Трусаўым
гутарыць карэспандэнт Ра-
дыё Свабоды Ігар Карней.

- Спадар Трусаў, трэба разумець, што гэта ўсё ж не зусім тое, чым яшчэ з 1990-х заклапочанае грамадства, - Нацыянальны дзяржавы ўніверсітэт з беларускай мовай наuczання...

- У гэтым выпадку сэнс
вельмі прости: калі дзяржава
не бачыць патрэбы ствараць
дзяржаўны ўніверсітэт з бела-
рускай мовай навучання, мы
хочам стварыць прыватны ана-
лаг. Сёння ў краіне прыватных
універсітэтаў каля дзесяці, ча-
му не стварыць адзінаццаты?

Нейкі час таму пачалі актыўна гэтым займацца, самы першы крок ужо зроблены - мы атрымалі офіс, маем назыву. Пакуль гэта структурнае падраздзяленнне ТБМ "Універсітэт "Альбартэнія"". Менавіта пад такой назвай атрымалі памяшканне, і на днях ужо будзем туды заязджаць. Потым падаём заяву на статут і гэтак далей па спісе. Сам статут ужо гатовы, праз п'ёны час панясём яго на регістрацыю.

- Якім будзе адукативны ўхіл? Гуманітарны, тэхнічны, плануюцца нейкія спецыялізацыі?

- Арыентация на класичны ўніверсітэт. Асноўныя факультэты будуть гуманітарнага кірунку. Таксама не выключаны факультэт "ІТ-тэхнологій": па-першае, сёня імі займацца вельмі важкай, падругое, ва ўсім свеце дастатковая беларускамоўных спецыялістаў. Не выключаны і некаторыя элементы медычнай скіраванасці - кшталту псіхалогіі, псіхатэрапіі і г.д.

Спачатку збіраємся працаваць з невялікай колькасцю студэнтаў. То бок, як атрымаема дазвол на адукатыўную дзеянасць, пачнём з магістратуры. На першым этапе трэба падрыхтаваць магістраў, каб у перспектыве яны сталі выкладчыкамі нашага ўніверсітата. Наогул запланавана шмат стадый, але першы крок, як я ўжо казаў, зроблены: мы маем асобны офіс, там будзе сядзіба аргкамітэт, праходзіць паседжанні. Карацей кажучы, пачнуць працаваць людзі, будзе ўсталявана неабходная тэхніка. Як ствараецца любы прыватны ўніверсітэт: спачатку юрыдычны адрес, потым статут, ліцэнзія і г.д.

- У якій перспективе можна весілі гаворку пра перших студэнтаў-магістрантаў?

- Натуральна, пакуль няма зарэгістраванага статуту, няма адпаведнага дазволу, пра ўсё можна казаць толькі з пры-цэлам на аглядную будучыню. А калі ўсё гэта будзе зроблена, адразу ж пачнём набіраць студэнтаў магістратуры. Гэта тыя, хто ўжо скончыў бакалаўрыяты ў замежных ці беларускіх універсітэтах. Наша задача відавочная: праз пару гадоў пасля старту падрыхтаваць беларускамоўных выкладчы-

- З улікам, що менавіта ви виконваєте значну частку організаційної праці, можна допускіть, що будзеце і ректарам гэтай установе?

- Пакуль што я і з'яўляюся гэтым рэктарам - прайда, на грамадскіх пачатках. Аргкамітэт прапанаваў мне выканваць функцыю рэктара, на маё імя зарэгістраваны новы офіс, менавіта я падпісаў усе дакументы. Ну а там жыццё пакажа...

- Якую колькасць сту-

Яку колкасъю сту дэнтау можа прыняць універсітэт? Ці будзе адукацыя платнай?

- Пакуль мяркуюм прынціць некалькі сотняў магістрантата - ад 200 да 300 чалавек. А калі праз пару гадоў яны скончачць, то будзем залежаць ад розных абставінаў. Паколькі ўніверсітэт прыватны, натуральная, усе студэнты за навучанне будуть плаціць - як і ва ўсіх падобных установах. І я лічу, што гэта добра: адразу адсейваюцца ўсе халяўшчыкі. Значыць, паступленне на агульных асновах, але не забываюцца пра камерцыйны складнік. Сістэма аплаты прыблізна, як у Еўрапейскім гуманітарным універсітэце - з сістэмай зніжак, прэферэнцый і г.д.

жак, прэферэнцыя ГДР.
Дарэчы, магу сказаць,
што ў нашым аргкамітэце ня-
мала быльых выкладчыкаў ЕГУ
- нават з кіраўніцтва ўніверсі-
тэта. Гэтыя людзі разышліся з
Анатолем Міхайлавым (рэктар
ЕГУ. - РС) у нацыянальным
пытанні і мусілі ўстанову па-
кінуць. З імі вельмі лёгка пра-
цаваць, таму што яны ведаюць
усе нюансы. Ну а мы ад па-
чатку маем досвед заходняй
адукацыі, бо яны цудоўна ве-
даюць ангельскую, француз-
скую, нямецкія мовы, некато-
рыя выкладаюць у ўсходнеполь-
скіх ВНУ. Праца ваць з імі - ад-
нонадавальненне.

- Якая верагоднасць таго, што ў працэсе легалізацыі не пачнуть узнікаць "пазаштатныя сітуацыі"?

- Тое, што пачнүць устаўляць палкі, гэта стопрап-
цэнтна. Нават не сумніваюся,
што па ходу пачнуть рабіць
рэзныя паскудствы. Тым не
менш мы разлічваем на яшчэ
адзін эффект: калі запусцім пры-
ватны ўніверсітэт, то і дзяржа-
ва на чале з Ігарам Марзалию-
ком (старшыня камісіі Палаты
прадстаўнікоў у адкукацыі, ку-
льтуры і науцы). - РС) ство-
рыць Нацыянальны дзяржаў-
ны ўніверсітэт.

Тым больш наша пазіцыя адназначная: трэба выбудоўваць усю беларускамоўную дзяржавную сетку - яслі, садок, гімназія, ліцэй, універсітэт. На з'ездзе ТБМ, які адбудзеца 29 кастрычніка ў Менску, плануем прыняць адмысловую рэзалюцыю з заклікам да спраўных людзей укладаць грошы ў стварэнне прыватных дашкольных, школьніх, спецыяльных і вышэйшых установаў. Гэта дазволена законам.

Яшчэ раз паўтаруся: раз дзяржава катэгарычна су-
праць усюго беларускага, то мы
справімся ў прыватным па-
радку. А як створым прыват-
нае, то неўзабаве і дзяржава
пабяжыць наперадзе. Так за-
ўжды было...

- Спадар Трусаў, па-
ўстае лагічнае пытанне: хто
плаціць за "банкет"?
- Пакуль спраўляемся
сваймі сіламі, бо гаворка толькі
пра юрыдычны адрас. Арэнда
памяшкання ў будынку ЖРЭА
выліваецца дзесці ў 200 рублёў
на месяц. Думаю, сіламі сяб-
роў ТБМ і неабыякавых гра-
малзян такія грошы знайдзяць.

Папярэдне дамова за-
ключаная на тры гады - гэта
час з запасам для тэхнічнай пра-
цы, каб атрымашь дазвол на
дзеянасць установы адукцыі.
Вядома, калі ўніверсітэт пачне
працаўваць, выдаткі будуць зу-
сім іншыя. Але ў нас ужо ёсьць
унутраныя і міжнародныя
спонсары, якія будуць дапама-
гаць. У іншым выпадку такі
финансаўмісты працэс быў бы
неабачлівай авантурой.

*Рашэнне аб рэгістра-
цыі структурнага падраздзя-
лення ТБМ "Універсітэт "Аль-
барутнія"" Менскі гарвы-
канкам прыняў 11 верасня. Ме-
навіта гэтую дату Анатоль
Трусаў і паплечнікі пранану-
юць лічыць пачаткам перша-
га беларускамоўнага ўнівер-
сітэта ў найнодшай гісторыі
незалежнай Беларусі.*

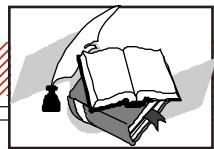
Радыё Свабода.

*Віншуюм ся броў ТБМ, якія
нарадзіліся ў кастрычніку*

Акаловіч Леанід Аляксандр.
Алейнік Іна Міхайлауна
Алейнік Юрій Леанідовіч
Антановіч Лідзія Аляксандра.
Арлова Эрика
Архуцік Мікалай
Арцеменка Віталь
Аудошчанка Валянціна
Ашурак Вітольд Міхайлавіч
Байдакова Ганна Дзмітрыеўна
Бамбіза Мікалай Рыгоравіч
Баравік Пётр Пятровіч
Барташевіч Антаніна
Бархамовіч Мікалай Сямёновіч
Барель Васіль
Бекарэвіч Зміцер Геннадзевіч
Бераставы Глеб Андрэевіч
Бордак Наталля Васільеўна
Брыцько Аляксей
Бубала Антон
Буйніцкая Марына
Букаты Алесь Уладзіміравіч
Булавацкі Міхась Пятровіч
Булат Алена Анатольеўна
Бурлевіч Людміла Мікалаеўна
Бусел Мікалай Кліменцьевіч
Бычэнка Аляксей Уладзімір.
Бягун Рацібор Аляксандравіч
Бялецкі Віктар Пятровіч
Валуненка Ірина Іванаўна
Варабей Таццяна Пятроўна
Васільева Вераніка Пятроўна
Ваўкавыцкая Таццяна
Вератынскі Кірыл Віктаравіч
Войніч Вераніка
Восіпава Аляксандра Яўген.
Гайдукевіч Ганна Іванаўна
Гарбуль Аляксандар Васільевіч
Гарніцкі Янка Андрэевіч
Герасіменка Алесь
Герашчанка Аліна Андрэевіна
Гіль Міхал Нікадзімавіч
Глот Аляксей
Гражынская Галіна Іосіфаўна
Грушка Мікалай Пятровіч
Грынкевіч Георгі Ігараўіч
Грыцаец Алесь Андрэевіч
Грышчук Ганна Рыгораўна
Дамарад Святлана
Даніла Уладзімір Аляксандар.
Даніловіч М.А.
Данілюк Віктар Уладзіміравіч
Даржынкевіч Генрых Фелікс.
Дашкевіч Святлана Мікал.
Джэйтала Уладзімір Васільевіч
Дзегцярова Кацярына Алякс.
Дзедушкова Алена
Дзеружынская Вераніка Аявр.
Дзіцэвіч Юлія
Дзмітрыенка Анатоль Іванавіч
Долбік Лариса Рыгораўна
Драздова Валерія Аляксанд.
Дубейка Васіль Міхайлавіч
Дудар Таццяна Аляксандраўна
Думанская Ганна Рыгораўна
Ермаковіч Леанід Іванавіч
Ермаловіч Васіль Васільевіч
Жылінская Кацярына Алякс.
Жэгалава Тарэса Міхайлаўна
Жэгалік Любоў
Зволінскі Тодар
Землякоў Міхал Канстанцін.
Зубарава Алена Мікалаеўна
Зяневіч Галіна Сямёнаўна
Зянковіч Юрась
Іваноў Максім Генадзьевіч
Ігнашэвіч Вадзім Уладзімір.
Іўчанкоў Мікалай Мікалаеўіч
Кавецкая Наталля Уладзімір.
Казак Валянціна
Казлоў Алег Яўгенаўіч
Каліноўская Бажэна Андр.
Каліноўская Крысціна
Калыска Раіса Рыгораўна
Каморчанка Алена Мікалаеўна
Каратай Уладзімір Арсеньевіч
Карвацкая Валянціна Мікал.

Каржанеўская Марыя Станіс.
Карповіч Лілея Васільеўна
Касцючэнка Ірына
Каханчык Зміцер
Качаноўская Наталля Георг.
Качарагіна Людміла Алякс.
Кірыленка Анатоль Іванавіч
Клундук Святлана Сяргеевна
Князюк Андрэй Вас.
Конюх Віктар Лявоноўвіч
Краўцоў Мікалай
Крой Аляксандар Ільч
Крот Міхалі Мікалаеўіч
Крупіца Валянціна
Кубанская Любоў Леанідаўна
Кулеміс Алена
Кульбіцкі Сяргей Валер'евіч
Кунцэвіч Зінаіда Мікалаеўна
Куржалаў Алег Васільевіч
Кутас Тамара
Кушнер Васіль Фёдаравіч
Лабко Іван Антонавіч
Ланец Вадзім Уладзіміравіч
Лебедзеў Уладзімір Ануфр.
Лебедзь Вераніка Аляксанд.
Лебядзевіч Д.М.
Ліс Дар'я Алегаўна
Ліхадзіеўская Вольга Мікал.
Ліцін Алесь Лазаравіч
Лучко Валянцін Станіслававіч
Люкевіч Уладзімір Паўлавіч
Ляўонава Галіна
Ляўончык Раман Раманавіч
Мазырка Аляксандар
Макоўская Вікторыя Алякс.
Макруш Сяргей Вячаслававіч
Малец Таццяна
Малочка Віктар Уладзіміравіч
Малочка Наталля Мікалаеўна
Малько Вячаслаў Аляксандр.
Мальцева Ірина
Малюкова Яніна Ігараўна
Мартысюк Вера
Марцінкевіч Іван Віктаравіч
Маслюкоў Іван Віктаравіч
Масячук Аляксандар
Мацвеенка Аляксандар Яўген.
Медзяны Сяргей Віктаравіч
Мезаўцоў Павел Васільевіч
Мерынава Алесся Сяргеевна
Мінаў Леанід Уладзіміравіч
Мінец Валер Уладзіміравіч
Міняйла Ганна Сяргеевна
Місевіч Аляксандра
Міснікова Кацярына
Міцкевіч Уладзімір Валянцін.
Мішчанчук Мікалай Іванавіч
Навуменка Генадзь
Навумчык Іосіф Адамавіч
Несцярук Валерый Фёдаравіч
Осіпава Аляксандра
Падаляка Павел Аляксандар.
Палейка Анатоль Дарафеевіч
Палікарпаў Валер Канстанцін.
Палсцюк Валер Віктаравіч
Палтаржыцкая Ірына Генадз.
Палубятка Йосіф
Паляжаў Мікалай Уладзімір.
Палянскі Аляксандар Сярг.
Панамарова Лізавета Сярг.
Парыжская Кацярына
Пастушэнка Герман Сяргеевіч
Пасюкевіч Ірына Уладзіслав.
Паўлоўскі Аляксандар Уладзім.
Пахолак Марына Іосіфаўна
Пеганава Інга
Піліпенка Алена
Поўжык Карына Сяргеевна
Пракаповіч Ілля Мікалаеўіч
Пракопчык Таццяна Васіл.
Прыбыш Іван Вітольдавіч
Прыліш Ірына Аляксандр.
Пунько Вольга Язэпаўна
Пярова Маргарыта Сяргеевна
Пярова Наталля Юр'ёўна
Пяткевіч Лізавета Алегаўна
Рагачэўскі Сяргей Віктаравіч

Раманоўскі Валер Іванавіч
Раманоўскі Уладзімір Іванавіч
Раманцоў Зміцер Уладзіміравіч
Раманок Раман
Раплевіч Юры Альбінавіч
Розберг Дзяніс Уладзіміравіч
Рудзенак Алег
Рудовіч Алена
Руды Яўген Ігараўіч
Русіновіч Іван Кузьміч
Рындзевіч Вячаслаў
Саваеу Кім Сяргеевіч
Савіч Яўген
Сагановіч Яніна Генадзеўна
Сазонаў Віктар Паўлавіч
Сазонаў Вячаслаў Мікалаеўіч
Сакевіч Уладзімір Клеменцевіч
Салаўёў Мікалай
Сварцэвіч Алег Іосіфавіч
Святоха Генадзь Уладзіміравіч
Сёмкіна Вольга Віктараўна
Семянчук Валеры
Семянчук Генадзь
Сенькавец Уладзімір Адамавіч
Сідарчук Кірыл Валер'евіч
Сікора Алег Георгіевіч
Сіндзееў Уладзімір Дзмітр.
Сіняк Павел Віктаравіч
Скалабан Аляксандар Максім.
Скіцёў Зміцер Андрэевіч
Смашнія Марына Уладзімір.
Способаў Іван Іванавіч
Станеўская Людміла
Станкевіч Георгій
Статкевіч Дар'я Валер'еўна
Стральцоў Алесь Уладзімір.
Стэпановіч Алесь Язэпавіч
Субоцін Андрэй Юр'евіч
Суднік Святлана Георгіеўна
Суліменка Дзмітрый Сяргеев.
Сульжыц Кацярына Сярг.
Сухаверхі Андрэй Сямёновіч
Сухарэвіч Віталій Пятровіч
Сухоцкі Андрэй Аляксеевіч
Сцежкін Кірыла Аляксандар.
Сцефаненка Ірина Віктараўна
Сялюк Іван
Сямёнаў Анастасія Васільеўна
Сямёнаў Віталь
Сянкевіч Надзея Іосіфаўна
Трафімчык Сяргей Аляксан.
Угрын Аляксандар Сяргеевіч
Урублеўскі Вадзім Валер'евіч
Юльская Надзея Іларыёнаўна
Фалейчык Алесь
Філіповіч Дзіяна Леанідаўна
Хадачок Міхайл
Хадневіч Цімафей
Хархардзін Уладзіслаў
Цвік Наталля Казіміраўна
Цішкевіч Юлія Іванаўна
Цыганкоў Віталь Аляксеевіч
Цыхун Генадзь Апанасавіч
Цюлькоў Аляксей
Цярэшка Паліна Васільеўна
Чайкоўскі Павел Іванавіч
Чмарава Марына
Чубат Аляксей Леанідавіч
Чыжова Таццяна Дзмітраўна
Шалястовіч Людміла Васіл.
Шаршнёва Наталля Анатол.
Шаткова Дар'я Дзмітрыеўна
Швед Вячаслаў Вітальевіч
Швед Іна Анатольеўна
Шохан Вольга
Шуй Вольга Васільеўна
Шульвінскі Віктар Віктаравіч
Шчэрбік Вераніка Мікалаеўна
Шыдлоўскі Раман Яўгенавіч
Шык Уладзімір Раманавіч
Шырокава Наталля Алякс.
Юхноўскі Віктар Францавіч
Янкоўскі Юры Уладзіміравіч
Янушкевіч Станіслав Антон.
Яраховіч Марына Рыгораўна
Яроменкаў Аляксандар Леанід.

Вяртанне невядомай класікі

Прэзентацыя кнігі рэпрэсаванага беларускага паэта Юлія Таўбіна праішала 26 верасня ў магілёўскай цэнтральнай гарадской бібліятэцы. Ініцыявала імпразу гарадская суполка Таварыства беларускай мовы імя Скарыны, а прадстаўіў новую кнігу яе ўкладальнік Андрэй Хадановіч, вядомы беларускі літаратар, перакладчык і бард.

Юлій Таўбін (Юдаль Абрамавіч Таўбін) - беларускі паэт і перакладчык, нарадзіўся ў 1911 годзе ў гарадку Астрогожск Варонежскай губерні ў сям'і аптэкара. У 1921 годзе пераехаў з бацькамі ў Мсціслаў, дзе спачатку закончыў сямігодку, а потым Мсціслаўскі педагогічны тэхнікум.

Дэбютаваў паэт у 1926 годзе вер-

шам, надрукаваным у клімавіцкім часопісе "Маладняк Калініншчыны", увесень 1930 года выйшаў першы зборнік вершаў "Агні". Тагачасная крытыка ставілася да паэта насцярожана, яго абвінавачвалі ў "рабскіх адносінах да старой буржуазнай літаратуры".

Юлій Таўбін быў арыштаваны ў канцы лютага 1933 г. і прыгвароны да двух гадоў ссылкі. Нагодай для першага арышту Юлія Таўбіна стаў ліст з-за мяжы ад цёгкі, якая нібыта пераехала з Польшчы ў Амерыку. Тэрмін адбываў у Цюмені, але ў 1936 годзе быў паўторна арыштаваны і этапаваны ў Менск. 29 кастрычніка 1937 года выязная сесія ваеннай калегі Вярховага суда СССР прысудзіла паэта да расстрэлу.

Урывак з верша "Люблю я край, дзе вечары..."

Люблю я край, дзе вечары
Ў далёкім небе сцелюць столкі
І проміні ранішнія зары
Вітаюць юныя паселкі.

Там дымнай заніzzю палі¹
Не будуць звіты і заткани,
Там буры-ветры размялі
Сляды забытага кургана...

... А потым прыйдзе лістапад,
І восень смуглай углядзіць,
Як будзе вечер лашчыць сад
І граць на яблынькавай медзі.

Ах, гэты край нізін і круч,
Равы, суглікавая паши...
Табе ў адзнаку - "Беларусъ"
Надалі назуву продкі нашы.
Люты, 1928, Мсціслаў.

Андрэй Хадановіч вельмі падрабязна распавёў пра лёс паэта, яго творчасць і спадчыну. Магілёўцы пачулі нататкі і ўспаміны сяброў Юлія Таўбіна, паслушалі яго, надзвичай таленавітага і вельмі сучаснага па гучанні, вершы ў выкананні Хадановіча.

Сюрпризам для магілёўцаў стаўся выступ удзельнікай музычнага гурта "Балцкі субстрат" Максіма Іўкіна і Юрасі Несцярэнкі, якія выканалі некалькі сваіх твораў на вершы Юлія Таўбіна. Адна з кампацій нават была выканана ўпершыню на публіцы.

На прыканцы вечара Андрэй Хадановіч, як укладальнік новай кнігі вершаў Юлія Таўбіна, падпісаў асобнікі для ўсіх ахвочных.

*Алесь Сабалеўскі.
Фота аўтара.*

Пратэстанцкі пастар прабег 500 км за 5 дзён у гонар скарынаўскай Бібліі

500-годдзе выдання Бібліі Скарыны пастар пратэстанцкай царквы Тарас Цількоўскі адзначыў ультрамаронам. Тарасу 29 гадоў, ён скончыў багаслоўскую семінарыю ў Лондане, цяпер падаў дакументы на адкрыццё евангельскай пратэстанцкай царквы ў Менску. Бегам, як кажа, займаецца амаль 20 гадоў, быў членам юніёрскай зборнай Беларусі па лёгкай атлетыцы. Свайм марафонам ён вырашыў нагадаць беларусам пра юбілей Бібліі і запрасіў да ўдзелу ў забегу ўсіх ахвотных.

Уладзімір Грыздин.

Навіны Германіі
Перамога Меркель: спадзявалася "на лепши вынік", але "стратэгічная мэта дасягнутая"

Дзейны канцлер Германіі Ангела Меркель заяўвала, што яе блок ХДС/ХСС дасягнуў стратэгічнай мэты на парламенцкіх выбараў, якія адбыліся 24 верасня.

На парламенцкіх выбараў у Германіі, якія праішлі 24 верасня, перамогу атрымаў блок хрысціянска-дэмакратычных партыяў ХДС/ХСС на чале з канцлерам Ангелай Меркель. Пра гэта сведчаць папярэднія афіцыйныя вынікі галасавання па выніках апрацоўкі ўсіх бюлетэняў, апублікованыя ўноч на панядзелак, 25 верасня. Такім чынам, Меркель прэтэндуе на чацвёрты тэрмін паўнамоцтваў канцлера.

Блёк ХДС/ХСС падтрымалі 33 адсоткі выбарнікаў. За іх ціперашніх партнёраў ва ўрадавай кааліцыі, сацыял-дэмакратамі на чале з Мартынам Шульцам, выказаліся 20,5 адсотка выбарнікаў, паведамляе Deutsche Welle. Абедзве партыі панеслі прыкметныя страты ў параўнанні з мінулымі выбарамі. У 2013 годзе кансерватары набралі 41,5 адсот-

"трывог" выбарнікаў правапапулюстэрскай партыі "Альтэрнатыва для Германіі", якая ўпершыню трапляе ў парламент, каб вярнуць іхнія галасы.

Таксама Меркель заяўвала пра гатоўнасць стварыць новы ўрад Германіі.

- Мы моцная партыя, і наша задача - сфармаваць урад, - заяўвала Меркель падчас выступу перад прыхільнікамі.

Паводле звестак мэдыйкампаніі DW, яўка выбарнікаў склала 75 адсоткаў, на папярэдніх выбараў у галасаванні прынялі ўдзел 71,5 адсотка выбарнікаў.

Радыё Свабода.

Часопіс "Верасень" і Янка Купала ў Магілёве

28 верасня па запрашэнні Магілёўскай суполкі ТБМ Эдуард Акулін разам з Леанідам Дранько-Майсюком на ведалі Магілёў, дзе правялі дзве творчыя сустэречы: у Магілёўскім дзяржаўным ліцэі № 1 і СШ № 35. Сустэрча была прымеркавана да юбілею Народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

Госці адзначылі важнасць творчасці Купалы для беларускага народа і для магілёўцаў. Мена-

віта нашаму гораду Купала прысвяціў сваю паэму "Марія лільва". Эдуард Акулін разам з вучнямі праспіваў сваю відомую песню "Купала ізіе".

У СШ № 35 падрыхтавалі для гасцей музычны падарунак: песня "Спадчына" на слова Купалы прагучала ў выкананні музычнага супрацоўніка Сяргея Вайцэховіча. Школьныя настаўнікі і бібліятэкарі падрыхтавалі адмысловую кніжную выставу, прысвечаную Народнаму па-

эту. Харызматычны Эдуард Акулін і Леанід Дранько-Майсюк ніколі не пакінулі абыякавымі. Воплескі і кветкі яны ад школі атрымалі заслужана.

*Алег Дзяячкоў,
Магілёў.*

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

У 1475 г. Іван III прыехаў у горад і сам судзіў непаскорых мясцовых баяр. Аднойчы ноўгародцы ў адным са сваіх зваротаў да маскоўскага князя назвалі яго не "гаспадзінам", а "гасударом", гэта значыць, "уладаром", але потым ад гэтага адмовіліся. Тады Іван зноў прывёў сваю армію і ablажкы Ноўгарад. Ноўгародцы здаліся і ў студзені 1478 г. призналі поўную ўладу Масквы. Пераможцы забаранілі веча, вечавы звон вывезлі ў Маскву, а ноўгародскіх баяр адправілі ў далёку высылку. У 1489 г. маскоўскія войскі захапілі апошнюю калонію Ноўгарада - горад *Вятка*. Таксама Іван III выгнаў з Ноўгарада нямецкіх купцоў, і гандаль з Захадам не ўзабаве спыніўся. У 1480 і пасля вышэйзгаданага няўдалага паходу на Москву татарскага хана Ахмата, якому на дапамогу зноў жа не прыйшлі войскі ВКЛ, Вялікае Княства Маскоўскае атрымала незалежнасць.

Пасля смерці першай жонкі ў 1467 г. Іван III ажаніўся з пляменніцай апошняга візантыйскага імператара *Зояй-Соф'яй Палеалог*, якая жыла ў Італіі. Шлюб адбыўся ў 1467 г.

У 1485 г. войскі Івана III выступілі супраць Цверы і ablажкы горада. Пасля таго як здраднікі адкрылі гарадскую браму, апошні цверскі князь ўцёк у ВКЛ, і Цверская дзяржава спыніла сваё існаванне, а Пскоў і Рязань ператварыліся ў паслухміных васалаў Масквы. З таго часу Іван III ва ўсіх афіцыйных паперах пачаў ужываць новы тытул: *"Государь всея Руси и великий князь"*.

Культура Маскоўскай дзяржавы. Разам з Соф'яй Палеалог у Москву прыехала шмат італьянцаў і грэкаў. Іван III высока ацэньваў іх прафесіяналізм і даручаў ім будаваць цвердзі, храмы і палацы, чаканіць манеты і вырабляць гарматы. Часам іх рабілі і дыпламатамі. У Москве іта-

льянцаў называлі "фразінамі" ад слова "фраг" ці "франк", і таму майстры з Італіі называлі: *Іван Фразін, Марк Фразін, Антоні Фразін* і гэтак далей. Пры двары Івана III былі і немцы, найперш лекары.

Самым вядомым італьянскім дойлідам быў *Арыстоцель Ф'яраванці*, які і збудаваў у Маскве новыя цагляныя Крэмль з элементамі позней італьянскай готыкі. Дарэчы, італьянцы навучылі маскоўскіх рамеснікаў вырабляць тоўстую чырвоную цэглу, бо раней у Маскоўскай дзяржаве будавалі толькі з дрэва ці абчасанага каменю. Будаўніцтва новага Крамля пачалі ў 1485 г. Адначасова Ф'яраванці збудаваў на тэрыторыі Крамля новы *Успенскі сабор* на месцы старога будынка (1475-1479 гг.). Пасля яго смерці будаўніцтва Крамля працягвалі Антон Фразін і Марк Фразін, а з 1490 г. - *П'етра Антонія Салары*. Менавіта, ён збудаваў славутую *Спаскую вежу Крамля*. У 1499 г. будаўніцтва Крамля было скончана. Перыметр крамлёўскіх муроў склаў больш за 2 км. У канцы XIV-XV стст. у Маскоўскай дзяржаве сфармавалася выдатная мастацкая школа іканапісу і майстроў фрэскавага роспісу.

На мяжы XIV і XV стст. жылі і працавалі *Андрэй Рублёў* і *Феафан Грэк*. Манах Андрэй Рублёў распісаў фрэскамі інтар'еры храмаў Уладзіміра, Звягінграда, Масквы і іншых гарадоў. Таксама ён напісаў шмат абрэзоў, сярод іх і знамітая *"Трайца"*. Феафан Грэк прыехаў у Москву з Канстанцінополем ў XIV ст. Спачатку ён працаваў у Ноўгарадзе, а потым у Москве і падмаскоўных гарадах. Разам з Рублёвым ён распісаў і храмы Маскоўскага Крамля. У канцы XV ст. у Москве зрабілася знамітая сям'я мастакоў: *Дыяконіст-іконнік і яго сыны Уладзімір і Феадосій*. Яны распісалі храмы Ферапонтавага манастыра і некаторыя пабудовы ў Маскоўскім Крамлі.

У канцы XIV і ў першай палове XV ст. быў напісаны эпічны твор *"Задонічына"*, прысвечаны перамозе князя Дзмітрыя Данскага над татарскім правадыром Мамаем у Куликоўскай бітве. Яго аўтарам мог быць разанскі святар *Сафоній*.

"Судзебнік". У 1497 г. у Маскоўскай дзяржаве быў прыняты вялікі юрыдычны дакумент, *"Судзебнік"*, які меў агульнадзяржаўнае значэнне як юрыдычнае аснова новага ўтворэння, якое пазней назавуць *Rascia*. У гэтым дакументе адлюстравана пачатковая стадыя прыгоннага становіща сялян. У *"Судзебніку"* ўпершыню выкарыстаны тэрмін *"памесце"* - асобная форма зямельнай уласнасці, якая давалася за выкананне дзяржаўнай службы. Сяляне малі пераходзіць ад аднаго памешчыка (які валодаў памесцем) да другога толькі за тыдзень да 26 лістапада (Юр'евага дня) або на тыдзень пазней за гэту дату. Прытым селянін павінен быў заплаціць памешчыку грошы за карыстанне яго зямлём - *"пажылое"*.

Вельмі цяжкія былі пакаранні. Акрамя смяротнага пакарання, ужываліся: *"гандолёвая кара"* (капі сцяблі пугай на гандлёвай плошчы), адразанне вушэй і языка, а таксама клеймаванне гарачым жалезам. Усе сяляне падзяліліся на дзяржаўных (чарнасоных), якія працавалі на *"чорных"* (дзяржаўных) землях, і прыватна-уласніцкіх, якія працавалі на землях баяр і памешчыкаў. Таксама былі манастырскія сяляне і сяляне-каланісты (*"свяяземцы"*), якія жылі на межах краіны і засяялі новыя землі, якія лічылі сваёй уласнасцю.

АСНОЎНЫЯ ТЭРМІНЫ

Баскак - ханскі намеснік, кіраўнік карнага атрада для збору даніны.

Беклярбек - намеснік кіраўніка (хана) Залатой Арды.

Вотчына - зямельная ўласнасць, якую меў феадал пры ўмове абавязковай службы вялікаму князю. Яна заставалася спадчыннай маёмасцю феадала, яе можна было дзяліць сярод спадчыннікаў і прадаваць.

Вялікая Арда - цэнтральная (аўтаномная) частка Залатой Арды ў другой палове XV ст.

"Выход" - права вялікага князя збораць з мясцовага насельніцтва даніну для Залатой Арды.

Памесце - зямельная ўласнасць, якая часова давалася феадалу за дзяржаўную службу. Пасля смерці ўласніка гэтую ўласнасць забірала дзяржава.

"Чорны землі" - землі, якія належалі толькі дзяржаве.

Чарнасоныя сяляне - сяляне, якія працавалі на чорных землях і плацілі падаткі толькі дзяржаве.

Ярлык - грамата, якую атрымлівалі вялікія князі ад хана Залатой Арды на права трymаць уладу.

"Яса Чынгісхана" - татара-мангольскі закон, які абараняў права славянскага царкви і вызываў манастыры і святароў ад усіх данін і падаткаў пры ўмове маліца за хана і яго сям'ю.

НАЙВАЖНЕЙШЫЯ ПАДЗЕІ

1313-1341 гг. - уладаранне хана Ўзбека.

1320-я гады - абавязчыне ісламу дзяржаўнай рэлігіі Залатой Арды.

1325-1340 гг. - уладаранне маскоўскага князя Івана I Каліты.

1342-1357 гг. - уладаранне хана Джанібека.

1359-1380 гг. - *"Вялікая замятня"* - аслабленне Залатой Арды.

1380 г. - Куликоўская бітва.

1380-1395 гг. - уладаранне хана Тахтамыша.

1382 г. - захоп Тахтамышам Москвы; аднаўленне выплаты даніны маскоўскім князем.

1391-1396 гг. - паходы Тамерлана, разгром Залатой Арды.

1420-я гады - пачатак распаду Залатой Арды.

1425-1453 гг. - міжусобная вайна ў Маскоўскім княстве.

1438 г. - стварэнне Казанскага ханства.

залежнасці Вялікім Княствам Маскоўскім.

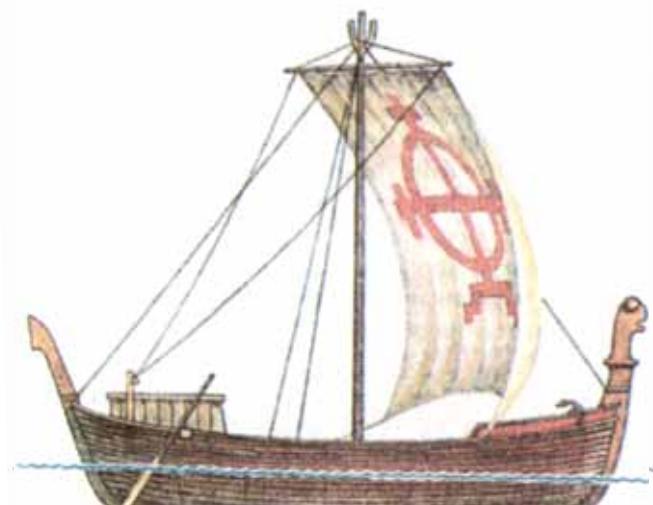
1497 г. - з'явіўся агульнарасійскі Судзебнік, узімка новая дзяржава - Расія.

РАЗДЗЕЛ XX. УСХОДНЕСЛАВЯНСКАЯ ДЗЯРЖАВЫ XIV-XV стст. НАЎГАРОДСКАЯ І ПСКОЎСКАЯ РЭСПУБЛІКІ. ВЯЛІКІЯ КНЯСТВЫ СМАЛЕНСКАЕ, ЦВЯРСКОЕ І РАЗАНСКАЕ

1. Наўгародская рэспубліка ў XIV-XV стст.
2. Пскоўская дзяржава.
3. Вялікае Княства Смаленскае.
4. Вялікае Княства Цвярское.
5. Вялікае Княства Разанскае.

съменнымі людзьмі, пра што сведчаць знойдзеныя археолагамі берасцяныя граматы, прытым большасць з іх датуеца XIV ст. Літары на бяросту наносілі касцяныя граматы. Граматы напісаныя простай размоўнай мовай і распавядаюць пра штодзённае жыццё нойгарадцаў.

Археолагі раскопалі рэшткі гарадскіх умацаванняў, збудаваных у 1335 г. Таўшчыня муру складала каля 3 м. У гэтым годзе і быў збудаваны *Noўгародскі крэмль*, які захаваўся да нашых дзён; вышыня яго муру, аблкладзеных цэглай, складала 8-10 м, таўшчыня ўнізе - да 4 м. У XV ст. каля Ноўгародскай Сафіі збудавалі *ансамбль двара Ўладыкі* (Епіскапскіх палацаў і касцёлаў). На поўначы была вёска Завалочка, або Дзевінскай зямлі, побач - *Пермская зямля, Югра (Урал) і Пячора*. Да сярэдзіны XIV ст. у Ноўгародзе зноў началася будаўніцтва. На поўначы была вёска Завалочка, або Дзевінскай зямлі, побач - *Пермская зямля, Югра (Урал) і Пячора*. Да сярэдзіны XIV ст. у Ноўгародзе зноў началася будаўніцтва.

Наўгародскі гандлёвы карабель. Выява-рэканструкцыя.

іншых гарадоў у Ноўгародскай зямлі былі: *Ладага, Волак-Ламскі, Вялікая Лукі, Таржок, Рэксю і Вятка*. З канца XIII ст. у Ноўгародзе зноў началася будаўніцтва. Першай у 1292 г. збудавалі царкву *Міколы-на-Лінне*, пазней - *царкву Успення* на Волатавым полі. У XIV-XV стст. склаўся касцільны тып багата аздобленага ноўгародскага храма. У якасці аздобы выкарыстоўваліся выступы на фасадах (*лапаткі*), розныя *нішы*, *броўкі*, *паўвалкі* і *дэкаратыўныя крыжы*. Пры будаўніцтве выкарыстоўваліся брусковыя цэглы.

Пачынаючы з XIII ст. у Ноўгародзе існаваў культ *Міколы Цудатворца*, а ў XV ст. склалася ноўгародская школа іканапісу. Для яе характернай выявы св. Георгія пераможцы.

(Працяг у наст. нумары.)

Схема росту Маскоўскага Крамля ў XII - XV стст.

Сабаку тримаю ў гардской кватэры, бо:

*** Люблю прыроду, як жывую падзабытую людзьмі істоту - сабаку.

*** Сабака ахоўвае мяне, сям'ю.

*** Дае гроши (прадаю шчанята, злучаю за гроши).

*** Супакойваюся по-руч сабакі ад грызі з сямейнікамі, гарадскай таўканечы, папрокай саслужыўцаў і знаёмцаў, супакойваюся ў час догляду яго, паглядзяння.

*** Аздараўліваюся ў час выгулаў сабакі, размоваў з ім.

*** Дзеци з сабакам таўкуцца, меней бузашца, меней улазяць у школы, не гойсаюць у благіх кампањках.

*** Разбівае адзіноту ў старой гаспадыні.

*** Сабакі нямала памагаюць у барацьбе супраць наркотыкаў

*** Яны бываюць праваднікі і помочнікі глухіх, сліпых.

Супраць утрымавання сабакі ў гарадской кватэры (паўторы тады-сяды пракладаюца):

*** Любасць да прыроды нельга зводзіць да вузкага промня. Траву, лес, воду, паветра ты не бачыш толкам з-за сабакі. Болей таго, сабакам абглажваеш. Паглядзіце ўвесну гарадскі растайвалы снег, увесь з сімдрожных адходах выжлаў, мінак біцца ступіць на сцежку, асфальтуўку, каб не ўлезці ў фекалійныя міны. Прыбіральшчыцы праклінаюць не сабак - іхніх гаспадароў.

*** Карысна асобнаму чалавеку што карысна многім. Грамадству таксама. Твой сабака ахоўвае цябе і сям'ю, а людзей на вуліцы, суседзяў на паверсе і ў пад'ездзе аблігаўвае, пужае. Не дае ім адпачываць, думаць, чытаць.

Пры кожным замку для сабак былі, ёсьць псырні. У любым вісковы姆 дворышчы для сабакі - будан ускрай хаты, будка, вальер. Народы Поўнучы фіни і ўгры, нені, чуквы, эскімосы і комі без сабакі не ўяўляюць існавання, аднак не тримаюць сабаку ў адной юрце/чуме з сабою. Дык што кацаць нам, этрускам, парусам, земгалам, арыям, славянцам, германцам, саксам, калі ў наших традыцыйных святасці і следаванне традыцыйм здравінныя, засведчаныя тысячамі пакаленняў. Сабаку ніколі не было месца ў нашым жыллі, толькі побліз жылля.

*** Атрыманыя за сабаку і ад сабакі гроши не ідуць на карысць табе і сям'і. Расходуюцца на лекі для сабакі, гаспадара, прыфальбоўванне сабакі, кватэрныя рамонты, куплю згубленага, аблігаванне пагрызенага. У дзяржаве ці нацыі, дзе сабачынае мяса адвеча на ўжываюць у ежу, гэта не так.

*** Супакоўся збліз сабакі, аддаў яму эмацыйныя радасныя хвалі і ўзрухі, палашчыў, пагаманіў з самай разумнай істотай на свеце - разрадзіўся, як лейдэнская банка - сілаў/настрою на раднос, крэўных не стала. З ім гаспадаюцца. Грэзбы сямейных і просбываюцца, пярэ-

чанні не ўспрымаюцца. Толькі кіштошныя подумкі "апрыкла ўсё, паміруся са сваёю пройдай/кабеткаю" адляцелі, паўсталі тая ж "вінаватка не слухае, настойвае. Не стану ёй падпарацьчыца, сама ў кватэры ўсё паробіць".

Болей таго, утрымальнік мілага сабачкі гатовы для новай грызі і зводаў з блізкімі. Не стане шукаць хуткіх шляхоў замірэння з сямейнікамі, суседзямі, тым болей са знаёмцамі, сябрамі.

*** Да дзесяці пракладнай дружбоўства і ладу з сям'і забірае гаўкала і аблавусцік. Акурат іх не хапіла для замірэнства, ліквідацыі разваднай хварабітнай расколіны.

Набліз сабакі ты ўжо заспакайнейусі, яму аддаў памірны струмень, табе не хочацца спачынаць заходы на ўладоўванне з малодшымі і старэйшымі, сваякамі, прыяцелямі, то-бок плюеш на блізкіх, якія таксама перажываюць нямир'e. Я правіла, супакой по-руч сабакі - адрыў ад крэўных і някруўных. Аддаленне. Гаспадыня замест дзяцей гуляеца з сабакам, забаўляеца, стрыже.

*** Распараджаешся чужым часам, хача не маеш на такое ніякага права - грэшыши.

*** Дзе сабака паставіць (яшчэ горай - паліяжыць), а потым там паставіць гаспадар (асабліва басанок ці ў шкарпетах) - чалавек шчэрбіць уласнае біяполе.

*** З чалавекамі заўсёды анёл-ахоўнік. На зямлі, у паветры, пад вадою. Чалавек спіць - адпачывае анёл. Сабака ўвечары ці ўночы забрахаў у пакоі - спалохаў, а то і выгнаў анёла-ахоўніка з пакоя, кватэры. У суцэльнай аўры кватэры і рэчай уладальніка з'яўляюцца прававалы, пустоты, а то, не дай Бог, нячысцікі, ліхі.

*** Сабакі любіць церціся аб ногі мужчыны, жанчыны, дзяцей. Патрэцца - забірае праклэнты здаравасці, наноіць слабасць, раздражненне, імпэтэнцыю, жаночыя хворасці.

*** Мужу шкарпэткі і насоўкі жонка рэдка мые, яшчэ радзей цыруе, а на чаўчэвонагага раздуру час знаходзіць. Шые сабачы гарсцікі, каптанікі, папону, налапнік, палочка іх.

*** У дзяцей сталыя адбіраюць цагу да школы, спорту, вязання, самасілам змушаюць даглядаць сабаку, пра-гульваць.

*** Жонцы муж не паспагадае - паліцу не прыб'е, у

краму не сходзіць, посілкі і ходнікі не выб'е, на сабаку час знаходзіць - выгульвае. Чым ніжэйшаму служыш, тым ніжшы сам.

*** За абгношаныя

Сабака ў кватэры - сябар ці вораг?

Што кажуць пра гэта народныя прыкметы і медыцына

мысленна, у очы і завочна.

*** Правё рукой па поўсці кошкі, сабакі - за дзвесце спораў на далоні. Трапляюць у очы, рот, вушы, нос, стравінік чалавека. Асабліва часта дурэюць з сабакам дзеци, яны, непрыстасаваныя да жыцця з бактэрыямі і гістамі, найболей пакутуюць, часта захвораваюць. Асабліва на бранхіяльныя астмы, алергіі, скурэнія і кішечныя хваробы. Глісты, экземы, разбурэнне імуннай сістэмы.

*** "Сабака - сапраўдны член нашай сям'і" заяўляюць дзясяткі ўладальнікаў (цаў). Неасветныя настойваюць: сабака ў іх - раўнапраўны член сям'і, паўнапраўна месціца ў кватэры.

Колькі адзінокіх дзяцей выраслі з хібамі ў харектары, не займелі браціка ці сястрычку, бо аблежаваны ў сродках і кватэрнай плошчы бацькі не вызвалілі ім пакой/метры, не пажадалі своечасова расстацца з пульхнатым вісклям ці спакойным сабачышчам.

*** Каб чалавек падправаў яблык ці рыбіну, макароны ці булку суседцы-медыцыны або настаўніцы, дзяявіце альбо старым, перадаў усяго пятую частку ўласных выдаткаў на праклятага выжлу - заслужыў бы признанне суседа, найшырае слова падзякі знаёмай. Кепска самому пазбаўляець сябе добраў учынку, радасці ад цёплага слова ўдзячнага табе стречнага.

*** Чалавек жыве па сабачынам графіку. Не можна выпаўці з тэатр і цырк, ні ў гості, ні да сібе гасцей, тым болей у другі горад, турпаездку. За аблежаванне ўласнай духоўнасці тая ж узнагарода - страцы, кара.

*** Не можа чалавек паглядзець уласных унуку і суседскіх дзяцей, час забірае пульхнатаса паскудства, рослы лісліві дагоднік. Узрастаете нядобраўчыча з ўласных сім'ях, абыякаўства з суседзямі.

*** За спалоханых дзяцей і сталых, жаночыя выкідышы і раннія роды, укушаных людзей сабакару тое ж - аблаворы, кара. Ад грамадства, прыроды. Ад Наймагутнага і ўсебачнага не затрымаецца пакаранне самому, блізкім.

*** За з'едзеных сабакам нашыя - грамадскі! - прадукты, то-бок упустую выкідышы гроши сям'і - тая же узнагарода. Усемагчымыя апраудані - "я плачу за прадукты свае гроши; сабачка есть адходы; не з'еў бы циція, у краме ўсё адно прапала б; не столькі ў нас гіне" - пустыя слоўныя выверты нятумкага. Беззадайная гаварыльня няцімкага сталага.

Не лічы чужое зроблене і нязроблене, стraphанае чалавекам і грамадствам, лічы самім затрачанае, незахаванае. Не прамянтрэйшы бы ты і падобныя з крамы і базару прадукты на сабак - знізіліся б цэнны. Не ў дзяржкрамах - на базарах, прыпрыкавых ларках. Не адразу, але знізіліся б. Прывінамі, не ўзраслі.

*** Чалавек не толькі

абмякоўвае ўласную фізічную і духоўную сілу, разваливаеца фізічна і эстэтычна, з-за недахопу часу не расце прафесійна, аблажкоўвае палітычны круглік. Узнагарода - як і за кожны грэх.

*** Шэрсць і смырнікі псыні па ўласнай кватэры - ірве. Калі дзіця аблажаць дзяцінку верх мэблі, яго дружна бэссыць, караюць. Сабаку даруваюць, мусіць дараўваць. Нічога не возьмеш з іншынкімі неасветнай жывёліні.

На чью карысць няроўнасць?

*** Хто даражай у гаспадарстве - конь, карова, свіння, авечка ці сабака? Нелагічнае параўнанне. У кожнага свая каштоўнасць, кожнаму чана на ягоным месцы.

Любы ваяр і шляхціц, хлебар і гараджанін, інтэлігент і падлетак адкаджа злёту - даражай конь, карова, авечка. Не сабака. Дык чаму каня, свінча, куру, авечку шкадуеш меней за сабаку. Іх з хлява ў хату і кватэру не бярэш, а сабаку можна?

*** Мноства глістоў прыходзіць да чалавека праз натуральнае прыроднага іх персанасыка - сабаку і кошку. Сям'я нясе страты на здароўі, леках. Па інфекцыйнай заражанасці ўладальнік сабакі і сабака становіца роўны, заражаюць блізкіх і няблізкіх, суседзяў, асабліва часта інфекцыі ў дзяцей, якія іншынктыўна пра-яўляюць добрасць харкатару да слабейшага, імкнуща паглаўдзіць ліслівага адданіка.

*** Дзіцё пераступіць цераз сабачынья фекаліі - два-три дні нэндзіца, нервеуница, дарослы - дзень месца не знаходзіць, з усімі пісіху, сексуальнаслабе. Жанчына пераступіць - на ўсіх сабакам агрываеца, усе для яе дрэнныя. Нечистоты і смеши пры хадзе - на вуліцы, сіяжыне... - разумныя людзі паміж ног не прапускаюць, а сабачынае гносоце пераступае мусіць. З-за цеснатаў - у кватэры, на вузкай сіяжыне. У ліфце таксама, бо не выводжаны сабака мусова гадзіць ліфт.

*** Сам апускаеш сябе і годнасць уласную перад нашмат ніжэйшым за цябе - не чакай спагады ад Вышэйшага. Прыніжаешся перад сабакам, то хто цябе за нармальнага лічыцьме. У пакаленнях народы хвалянца дзяцемі і зробленым, не сабачком, якое б пародзістае не было.

*** Сабаку трэба любіць і берагчы. Захварэ - лячы. Мноства гроши расходуеца на кармы, лекаванне, аблезку хвастоў. На стрыжкі і завікі сабак, папони, фальбони, бандажы. На зімовыя цялагрэйкі для сабачынных спінак. Непатрэбнае распідзіцтва.

*** Зваць сабаку чалавечым іменем - моўна грашыць. У сабачнікаў сцэль Марта, Света, Нюся, Сара, Песя, Мойша, Джон, Махмуд. Тупыя соўваюць руکі ў вар, бяздумна не цімцяць што робяць; авары, зладзіствы, крадзяжы, падзенні на роўным месцы, вучыбныя і пасадныя невылучні клічучы яны на сябе і кодла. Карову, каня называюць, чалавечым іменем нельга, а імя чалавече, якое носяць людзі, на якое

адзываюцца мужчыны і жанчыны, аддаюць сабаку, пустаце. Горка, крэўдна, няможна.

*** У сабакі растуць кіпці і зубы, мусіць іх тачыць на мэблі гаспадара ў хате і кватэры - ірве. Калі дзіця аблажаць дзяцінку верх мэблі, яго дружна бэссыць, караюць. Сабаку даруваюць, мусіць дараўваць.

На чью карысць няроўнасць?

*** Хто даражай у гаспадарстве ад выкінутых на вуліцу сабак, шчанята, кошак. Страт - значыць, усеагульнае нядобразычча на быхах шкадобнікаў. У 2000 годзе ў адным Менску вымушана адлавілі калі дванаццаці тысяч бязлітасна выкінутых чаўчэронікіх.

*** Чукны, ненцы, комі, эскімосы, юкагіры без сабакі не явіць існавання, як славяне без каровы, свінні, курэй. Але комі, чукчи... сабаку у юрце, чуме не тримаюць. Нельга, грэх, шаман абурыца. А славяне што сабе дазваляюць? Разумнейшыя?

Сабака ў кватэры - сябар ці вораг?

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Уладальнікі сабак у гародскіх кватэрах, як правіла, добрыя чуллівія людзі. Шкадуць жывое. Дык шкадуйце шматдзетныя сем'і, адзінокіх пенсіянераў, затурканую настайніцу і медычку, выхавацельку дзіцячага сада і прыбіральшчыцу, шкадуйце жывое не на школу самім сабе, людзям, грамадству.

Кошка/сабака ў гарадской кватэры, малой/вялікай неістотна - гэта суцэльныя скагі ад неўладальнікаў сабак (99,9%) у ЖЭСы, СЭСы, мільцыю, выканкамы, суды, звязанства з суседзямі, міністэрствамі. Прыйдзімім плюсоў - гэта суцэльная страты. Для ўсіх: уладальніка, суседзяў, дзяржавы.

Раней сем'і малышня хваліліся, што даглядаюць курак і парасята, умельствамі працаўца, цяпер напаўграматныя дарослыя, так званыя інтэлігенты, малых вучанцаў лячыць кватэрных жывёл, умела адпачываць, часцей ездзіць на поўдзень.

*** Слюна кошак і сабак - гэта мікрабы, гнілё, зараза, нават калі на вонраты, а не толькі на руках, твары.

*** Сабакі пераносяць кляшчоў.

*** Шмат разоў змушаюць гаспадароў бегаць па ветэрынарах.

Вельмі шкодна для вачэй утрыманнё ў кватэры кошкі, сабакі; два разы на год жывёлы лініяць, бактэрыі, мікробы, поўсюд непазбежна трапляюць на вонратку, цела, асабліва часта ў очы; чалавек мусіць праціраць іх, не заўжды насоўкаю, а пальцамі, не заўжды вымытымі.

*** Паводле славутага аўтара Астхіты Каліковай, кніга "Невылечных хвароб на ма", усе кошкі і сабакі насіцелі аскарыд, усе хатнія жывёлы бактыланасіцелі. Хто цалуе кошак і сабак - атрымлівае інфекцыі, бактэрыі.

*** Даходзіць да выродства, асобныя замежныя жальботнікі помнікі сабачкам ставяць. Правільна? Моі мы пачнём чужаніцтва пераймаць.

*** Людзі, свойскія і дзікія жывёлы адвечна жывуць побач, але здаровы дзікі звер заўжды хаваецца ад чалавека.

*** Ніхто з валадарных не дапетрый чамусыць, што ў Беларусі няма музея бульбы, каровы, свінча. А сабачку працтычна цэлья кватэры прысвячаюцца.

**Сабраў,
скамплектаваў, адрадзагаваў
Валер Санько.**

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб зарэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.

Адрас для паштовых адправлений:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by

Сонечныя пялёсткі таленту

Ода хрызантэмэ

Прывісчаю Масако Тацумі

Кветка з імператарскага кімано
Японскім ветрам занесена ў Беларусь.
Чарнакосая японачка Масако
Чайную цырымонію гасцям дэманструе.
У Краіне Ўзыходзячага сонца зноў землятрусе.
Барані, Божа, паўднёвы востраў і дрэўца-сакуру.
Чырвона-белы арнамент на шырме і на абрuse
Гаворыць аб роднасці кантынента і нацый.
Хрызантэмы пялёсткі, лісце зялёнае,
Нібы таемная сэрца сімфонія...
Шматколернае гаркае вогнішча
Ў Беларусі кожную восень, кожную восень.

Святлана Раманава.

Раманава прыняла ўдзел у стварэнні калектыўнага зборніка літаб'яднання "Тутэйшыя", у 2002 выступіла саўтарамі кнігі паэзіі "Верш на свабоду". У 2013 г. яна прапанавала чытчам ужо свой уласны паэзі

Святлана Дмітрыеўна Раманава нарадзілася ў вёсцы Покаць Чачэрскага раёна Гомельскай вобласці ў 1965 годзе. У Веры і Змітра Раманавых было чацвёра дзіцей: Ларыса, Святлана, Пётр і Надзея. Чуйная дзяўчычыня натуры шчодра надзеленая паэтычным і масцакім дарамі.

- Святлана заўсёды была завадатаром у нашых дзіцячых гульнях, - успамінае Ларыса Раманава.- Часам яна зібрала прыгожыя букеты і заахвочвала дзіцяву маляваць з натуры.

Пасля заканчэння сярэдняй школы ў 1982 годзе Святлана паступіла на факультэт журналістыкі БДУ. У гэты перыяд яна далучылася да дзеянасці літаб'яднання "Тутэйшыя" і адначасова начала займацца ў мастацкай студыі Алеся Квяткоўскага.

тычны зборнік "Смарагдавырай".

"Туцца палотны жыцця
З сустэреч выпадковых
І невыпадковага лёсу,
З сонечных ічырьых пялёсткаў
З думак, наўгных і чыстых,
З цяжкіх і радасных слёзак," -

піша паэтика. У 2012 годзе С. Раманава скончыла факультэт эстэтычнага выхавання БДПУ імя Танка. У 2013 годзе яна вучылася ў аспірантуры ў БДАМ і даследавала жанр аўтапартрэта ў беларускім мастацтве.

На яе новай выставе сагравае шчодрымі фарбамі нациюрорт з мёдам і калінай, радуе вока краявід у Залессі, прываблівае выява хаты ў Азярышчы ў атачэнні вогненых клёнаў. Паэтку і маставіцкую натхнілі вобразы іншых творцаў і сучаснікаў - пейзажыста Леаніда Гоманава, фотамастака Сяргея Плыткевіча. Іх партрэты мож-

на пранікнёна гучыць тэма любові і мачырынства. Спадарыня Святлана - шчаслівая маці, у яе дзве дачкі - Вікторыя і Марыя, падрастаете ўнучка Аліса.

У дзень адкрыцця выставы выдатную магчымасць падзяліцца сваімі ўражаннямі і амязніца думкамі прадастаўіла загадчыца бібліятэкі Людміла Пятроўна Бягун. Восеньскі пашчоты надада імпрэзе выступленне дзіцячага калектыва "Вольніца" пад кірауніцтвам Аляксандры Жук .

У гасцей мерапрыемства выклікала цікавасць новая кніга Ларысы Раманавай "На мяжы межаў. Этнаграфічныя нарысы", яе аповед пра дзейнасць музея і збор каштоўных узору ткацтва. Уздел у дыскусіі прыняла кірауніца Цэнтра японскай культуры ў Менску сп. Масако Тацумі. Ёй Святлана Раманава прысвяціла свой верш.

Эла Дзвінская,

фота аўтара.

1. Святлана Раманава
2. Дзіцячы калектыв "Вольніца" на імпрэзе
3. Адна з карцін паэтикаі

З того часу ў яе жыцці так шмат значаць паэзія і жывапіс, што яна застаецца верным духу творчасці насуперак усім жыццёвым цяжкасцям!

У 1989 годзе Святлана

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

4 КАСТРЫЧНІКА 2017 г. **наша**

СЛОВА

Гучалі малітвы, вершы і песні ля крыжа

У мінулую сераду, 27 верасня, праваслаўныя вернікі адзначылі свята Крыжаўзвіжання. У гэты дзень вернікі ўспаміналі, як у 326 годзе ў Іерусаліме, каля горы Галгофы, быў цудам знойдзены Крыж, на якім распялі Ісуса Хрыста.

Варта таксама адзначыць, што па старой традыцыі, ініцыяванай зноў жа айцом Уладзімірам, на цырымонію кляя праваслаўнага крыжа былі запрошаны і сябры літаратурнага аўяднання "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідскай

газеты" ды Лідскай гарадской арганізацыі ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны". Пасля богаслужэння лідскія паэты Алеся Хітрун, Таццяна Сямёнова, Марыя Масла, Вольга Верасняк, Алеся Мацулеўіч прачыталі перад прысутнымі вершы духоўнага зместу, лідскі бард Сяргей Чарняк выканаў пад гітару адпаведныя святыя песні на вершы лідскіх паэтаў Станіслава Судніка і Валерыя Мацулеўіча. Своеасаблівы вечар духоўнай паэзіі пад адкрытым небам таксама падкрэсліваў урачыстасць свята.

У завяршэнне правячы архіерэй выказаў падзіку ўдзельнікам літаб'яднання і ўручыў ім памятныя падарункі. Сестры Свята-Васільеўскага брацтва пры храме Усіх Святых пачаставалі ўсіх прысутных ласункамі.

У завяршэнне правячы архіерэй выказаў падзіку ўдзельнікам літаб'яднання і ўручыў ім памятныя падарункі. Сестры Свята-Васільеўскага брацтва пры храме Усіх Святых пачаставалі ўсіх прысутных ласункамі.

Алеся МІХАЙЛОВІЧ.

Аўтары цалкам адказныя за падбор

і дакладнасць прыведзенай інформацыі.

Рэдакцыя рукапісі не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 2.10.2017 г. у 17.00. Замова № 2123.

Аб'ём 2 друкаваныя аркүшы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,43 руб., 3 мес.- 4,29 руб.

Кошт у розниці: па дамоўленасці.